

До спеціалізованої вченої ради

Д 26.007.04

Національної академії внутрішніх справ

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента, Опольської Наталі Михайлівни, завідувача кафедри права Вінницького національного аграрного університету на дисертацію Сергєєва Кирила Олександровича «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій», підготовлену на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Теоретичні дослідження проблеми ефективності законодавчої діяльності мають високу актуальність для вітчизняної науки в контексті практичного попиту. Українське законодавство досі відноситься до пострадянської групи, де інституційно перетинаються демократичні напрацювання сучасності та архаїчні залишки авторитаризму. Зв'язок минулого і сучасного відслідковується і у підходах до законотворчості, що, переважно негативно впливає на результативність процесу. Якість українських законів, прийнятих в останні роки, часто стає приводом для конструктивної критики, не лише з боку практикуючих юристів, але й громадськості, міжнародних експертів та партнерів. Переважно, виділяються помилки у дотриманні законодавчої техніки, неврахування необхідних засобів та помилки у запланованих способах реалізації правовідносин. Це привертає увагу до самого процесу створення нормативного акту і безпосередньо до встановлення прийомів, методів та способів реалізації законодавчої діяльності, як фундаментальної активності, що впливає на остаточний результат якості закону.

ВДС НАВС		
Вх. №	1800	
13	09	20 21 р.
кількість аркушів:		
осн. тек.	11	додаток —

У своєму рукописі, К. О. Сергєєв розглядає законодавчу діяльність у більш вужчому напрямі впливу інформаційних технологій. Такий підхід лише збільшує актуальність дослідження. Технологічний розвиток у новітній історії людства призвів до трансформації фундаментальних основ суспільної організації, в тому числі і таких явищ, як держава та закон. Під тиском цих змін формуються нові теорії і концепції, такі як постмодернізм, інформаційне суспільство, глобалізація, постіндустріальна економіка. Відкриваються нові можливості реалізації державної політики, надання адміністративних послуг, а також відкриваються нові інструменти підвищення ефективності реалізації законодавчої діяльності. Актуальність уваги до проблеми підкреслюється і фактом створення в Україні Міністерства цифрової трансформації. Все частіше доводиться чути про нові законодавчі ініціативи, що спрямовані на регулювання правовідносин у сфері інформаційних технологій.

Тема дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямам розвитку правової науки. Дослідження законодавчої діяльності, в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій дозволяє підвищити загальний обсяг знань про підвищення ефективності законодавчої діяльності із врахуванням сучасного стану організації суспільства. Відповідно, зазначена тема має високий ступінь актуальності, а результати дослідження можуть бути застосовані на практиці.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

У своїй дисертації Сергєєв Кирило Олександрович обґрунтував викладені наукові положення. У дослідженні опрацьовано достатню кількість джерел вітчизняних та зарубіжних науковців, виокремлено широкий спектр проблем ефективної реалізації законодавчої діяльності під впливом наслідків спричинених динамічним розвитком інформаційних технологій та запропоновано практичні способи їх вирішення.

Автор аналізує наукові джерела і вступає у конструктивну полеміку з авторами. Зокрема, привертає увагу обґрунтування К. О. Сергєєвим застосування теорій та концепцій, розроблених в межах інших наук, але з важливістю їх висновків для розв'язання завдань теорії права.

Метою дослідження визначено висвітлення законодавчої діяльності під впливом новітніх факторів, що сформувалися внаслідок трансформації соціальних явищ в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій, об'єктом є суспільні відносини у сфері ефективної реалізації законодавчої діяльності, а предметом - законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій. Формулювання мети, предмету та об'єкту дослідження відповідають темі дисертації і у повній мірі відображені у поставлених завданнях.

У роботі вдало використанні системний та синергетичний методологічні підходи. Застосовано індуктивний, історико-правовий, формально-юридичний методи та метод системного аналізу. Використана методологія дозволила розкрити проблематику теми і досягнути високих результатів виконання широкого кола наукових завдань.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульовані у дисертації на належному науковому рівні, а їх достовірність обґрунтована належним аналізом вітчизняних та зарубіжних наукових джерел. Висновки відповідають поставленим завданням і відрізняються науковою новизною. Робота є однією з перших спроб аналізу впливу на законодавчу діяльність інформаційних технологій у їх широкому сприйнятті, не лише як об'єкту правовідносин, але й через їх вплив на суспільні процеси, в межах яких визначаються якісні характеристики закону та ефективності законодавчої діяльності.

Належне використання наукових положень та застосованих методів дозволили здобувачу сформулювати важливі висновки, що відображають наукову новизну, з яких можна окремо виділи наступні:

Вперше:

– запропоновано поняття «законодавча інженерія» як метод законодавчої діяльності, наділений такими ознаками: 1) ґрунтується на точних даних (показники практичної ефективності законів, систематизація методів законодавчої діяльності в напрямку звуження альтернативних наслідків та їх застосування); 2) супроводжує закон у циклічній площині (ініціатива – розроблення – прийняття – ефективність у практиці застосування – удосконалення – ініціатива); 3) використовує ширшу галузеву наукову базу знань;

– визначено межі впливу інформаційних технологій на ефективність законодавчої діяльності, які класифіковано за категоріями: прямого впливу (інформаційні технології та їх продукти як об'єкти, що потребують правового регулювання, а також використання функціональних можливостей інформаційних технологій для підвищення ефективності законодавчої діяльності); опосередкованого впливу (інформаційні технології впливають на обсяг інформації, яка підлягає аналізу та врахуванню під час розроблення проекту нормативного акта; динаміку появи нових об'єктів правового регулювання; віддаленість причин від наслідків у процесі визначення способів правового регулювання);

– аргументовано необхідність формалізації оцінювання якості закону через встановлення вивірених показників його ефективності, за якими можна оцінити закон у його практичному застосуванні та своєчасно виявляти недоліки. Такий підхід надасть можливість накопичити більш точну емпіричну базу знань з ефективного впровадження законодавчої діяльності;

– обґрунтовано актуальність структуризації та формалізації процесу виявлення новітніх правових явищ. Зміна значення простору й часу зумовила надмірно високу динаміку появи інновацій, що створюють нові об'єкти права. Оцінювання суспільних наслідків від інновації та часу їх настання дасть змогу не лише включати їх у плани реформ, а й визначати терміновість правового регулювання щодо кожної окремо;

удосконалено:

– теоретичні уявлення про сутність закону крізь призму сприйняття закону, як джерела інформації, що в письмовій формі повідомляє людині про правила поведінки, а уповноважену особу державної влади – про дії, які вона має вчинити, як реакцію на поведінку людини. Така гіпотетична проєкція дає змогу інакше оцінити категорію якості закону в питаннях правореалізації та точності законодавчої техніки;

– знання про об’єктивні причини збільшення кількості нормативних актів у системі законодавства як наслідок ускладнення структури суспільної організації. Кожна інновація створює новітні об’єкти права, способи їх отримання, породжує нові цінності й здатності до комунікації та соціальної взаємодії. Ці явища створюють нові та змінюють умови наявних правовідносин, що зумовлює потребу їх правового регулювання. Отже, структура суспільної організації, в її елементах прямо пропорційно відображається в системі законодавства у кількісних та якісних показниках;

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування застосування методу когнітивного моделювання мапи соціальних комунікацій у законодавчій діяльності, де через припущення поведінки виконавця норми в реальному житті вдається встановлювати обставини, які позначаються на якості закону, що переважно не були помічені, застосовуючи більш узагальнені підходи.

Практичне значення отриманих результатів дослідження підтверджується достатньою кількістю впроваджень, зокрема: у науково-дослідній сфері (акт факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 23 червня 2021 року); у сфері правотворчості (довідка Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу від 29 липня 2021 року № 2907-1); у сфері державного управління та розробки державної стратегії (акт державної установи «Національний антарктичний науковий центр» від 27 липня 2021 року № 189).

Привертає увагу і дев’ятий пункт висновків, в якому автором виокремлено конкретизований перелік практичних рекомендацій із вдосконалення

законодавчої діяльності в умовах сучасного стану інформаційно-технологічного розвитку.

Оцінка змісту дисертації та автореферату

Структура дисертації К. О. Сергєєва складена у логічній послідовності відповідно до мети, предмету та об'єкту дослідження та поставлених завдань. Вона відображається у вступі, трьох розділах, що охоплюють 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (165 найменувань).

У вступі обгрунтовано вибір (актуальність) теми дослідження, її зв'язок з науковими темами, планами, програмами; визначено мету та сформульовано перелік завдань відповідно до предмета й об'єкта дослідження; висвітлено методи та наукову новизну отриманих результатів; надано відомості щодо апробації результатів дослідження, інформацію про публікації автора, описано структуру.

У першому розділі автор розглядає теоретико-методологічні засади законодавчої діяльності. Цей розділ включає три підрозділи, у яких окреслено теоретичні й методологічні засади законодавчої діяльності, закону та впливу інформаційних технологій на державно-правові явища. Основоположні, для подальшого дослідження, результати автор формулює у підрозділі 1.1 «Теоретичні засади та методологія досліджень законодавчої діяльності», де дослідник розглядає теоретичне підґрунтя законодавчої діяльності та визначає її роль у межах категорій держави та суспільства, як фундаментального середовища існування закону. У підрозділі 1.2 «Природа закону як результату законодавчої діяльності» здобувач здійснює теоретичний огляд явищ закону та законодавчої діяльності. Особливої уваги заслуговує підрозділ 1.3 «Вплив інформаційних технологій на законодавчу діяльність». Тут автор не лише аналізує сучасне обґрунтування теорій постіндустріального та інформаційного суспільств, але й виокремлює і узагальнює межі впливу інформаційних технологій, незалежно від конкретного історичного періоду цивілізаційного розвитку, на законодавчу діяльність.

У другому розділі «Практика законодавчої діяльності» досліджуються категорії якості закону, ефективності й методів законодавчої діяльності та психологічні фактори прийняття законодавчих рішень. Якість закону та ефективність законодавчої діяльності, як категорії, розглянуто у підрозділі 2.1, де акцент зроблено на двоєдиності соціальної та юридичної сутності закону та зосереджено увагу на дослідженні саме ефективності методів у законодавчій діяльності. Безпосередньо методи досліджено у підрозділі 2.2 «Методи законотворчості та законодавчої техніки». Новаторським можна назвати дослідження, що відображене у підрозділі 2.3 «Прийняття рішень у законодавчій діяльності». Тут приділено увагу сучасним концепціям мотивів прийняття рішень, як психологічно-мотиваційних факторів, які розглянуті в контексті рішень законодавця щодо оцінки законопроекту та з позиції виконавця закону, як рішення, що підштовхують людину до обрання правила поведінки, в умовах його реального життя, а також здатності до прогнозування такого рішення в процесі законодавчої діяльності.

Вагомими є висновки у третьому розділі «Вплив інформаційних технологій на ефективність законодавчої діяльності». Автор тут робить аналіз сучасного стану розвитку інформаційних технологій та їх впливу на ефективність законодавчої діяльності.

У підрозділі 3.1 «Законодавча діяльність в умовах ускладнення структури суспільної організації» К. О. Сергєєв розглядає вплив на законодавчу діяльність такого наслідку інформаційних технологій, як ускладнення структури суспільної організації. В межах підрозділу виділяються важливі висновки щодо об'єктивних передумов кількісного збільшення бази законодавства, як фактору зниження здатності законодавця до оцінки такого об'єму інформації. Підрозділ 3.2 «Законодавча діяльність в умовах зміни значення простору і часу» переважно спрямовано щодо іншого наслідку впливу інформаційних технологій на правовідносини, а саме – розширення комунікаційного простору та стиснення часу. На думку автора, зазначений фактор впливає на динаміку трансформації суспільних процесів, зміни правовідносин, періодичності виникнення нових

об'єктів правового регулювання. За висновками автора, у впливі на законодавчу діяльність, даний фактор, в першу чергу, відзначається темпом динаміки, що за сучасного стану розвитку інформаційних технологій набула гіпердинамічної форми, та на яку не розраховані існуючі підходи до законодавчої діяльності. У підрозділі 3.3 «Підвищення ефективності законодавчої діяльності в умовах розвитку інформаційних технологій» автор досліджує функціональні можливості інформаційних технологій, як об'єктів правового регулювання та як інструментів безпосереднього здійснення законодавчої діяльності.

Висновки К. О. Сергєєва викладено у дев'яти пунктах, які за змістом відповідають поставленим завданням. У висновках деталізовано результати дослідження та надано обґрунтовані рекомендації їх практичного застосування.

Список використаних джерел складає 165 найменувань, що охоплюють сучасні дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів за науковими напрямками, що відповідають темі дисертації.

Загальною оцінкою змісту роботи є обґрунтованість структури відповідно до теми дослідження та поставленої автором мети.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення та висновки дисертації висвітлено в 14 наукових публікаціях, серед яких шість наукових статей – у виданнях, що включені МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому виданні, сім тез – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та круглих столів.

Публікації відповідають темі та змісту роботи та у повній мірі відображають її основні наукові результати.

Структура та зміст дисертації Сергєєва Кирила Олександровича «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій» відповідає встановленим вимогам та профілю спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

У авторефераті у повному обсязі відображено основні положення, висновки та пропозиції, що викладені у дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Незважаючи на достатній науковий рівень дослідження відображеного Сергєєвим Кирилом Олександровичем у дисертації «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій», у деяких частинах робота не позбавлена дискусійних моментів, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 здобувач здійснює огляд теоретичних засад держави, як середовища існування закону. Незважаючи на припустимість і обґрунтованість такого огляду, викликає зауваження об'єм уваги приділеної даному питанню. Підрозділ присвячено теоретичним засадам та методології законодавчої діяльності. Враховуючи, що за змістом питання розкрито, однак привертає увагу те, що законодавчій діяльності та спорідненим теоретичним категоріям приділено значно менше уваги, ніж державі, чії ознаки розглядаються у продовж більшої частини. Під час публічного захисту рекомендується розкрити та уточнити дане зауваження.

2. У вступі здобувач формулює гіпотезу, відповідно до якої функціональні можливості інформаційних технологій зумовлюють зміни суспільних процесів і явищ у категоріях, у яких визначаються якісні юридичні характеристики закону та ефективності законодавчої діяльності (стор. 18). Далі за текстом дисертації зазначена гіпотеза більше не згадується, однак, на наш погляд, потребує доведення висловленого припущення.

3. У підрозділі 1.3 та розділі 3 дисертації, автор періодично зазначає метод системної динаміки, приділяючи йому високе значення у впливі на предмет дослідження. Разом з тим, даний метод не зазначено у вступі, як такий, що використовується у роботі, так само, як і не зазначається у підрозділі 2.2 «Методи законотворчості та законодавчої техніки». Рекомендовано, під час публічного захисту дисертації зосередити увагу на питанні предмету, до якого даний метод

може бути застосовано, або іншим чином обґрунтувати актуальність уваги до нього у даній роботі.

4. У роботі автор часто аналізує категорії політичних ідеологій (стор. 145) та інших концепцій в межах предмету дослідження політології або спеціальності 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право. Такі дії пояснюються їх впливом на законодавчу діяльність в межах інституту парламентаризму. Однак, зазначаючи, що як форма активності уповноваженого суб'єкта, у межах роботи, дослідженню підлягають саме застосовані законодавцем методи, способи і засоби реалізації повноважень у їх впливі на якісні характеристики закону, залишається до кінця не зрозумілим саме причинно-наслідковий зв'язок політичних ідеологій та ефективність дій законодавця у напрямі створення якісного закону.

5. У роботі здобувач підіймає актуальну проблему нівелювання змісту норми закону, формою її відображення у підзаконних нормативно-правових актах (стор. 127). Водночас, проблему розглянуто у вузькому змісті пошуку причин зниження практичної реалізації закону за підготовки змін до нього. Здається, що дана проблема має більш ширші межі впливу на ефективність законодавчої діяльності і вимагає детальнішого пояснення. Рекомендовано здобувачу, під час публічного захисту дисертації, приділити увагу питанням реалізації норми, як у відображенні в актах нижчої ланки, так і в судовій практиці, у контексті ролі впливу законодавця на процеси правореалізації.

6. У пункті 4 висновків, здобувач зазначає, що юридична складова якості характеризується створенням правил поведінки в реальному житті виконавців, за рахунок чого стає можливим настання соціального результату. Тут виникає дискусійне питання стосовно того, чи закон створює результат в житті виконавця, чи виконавець порушує, або недотримується закону? Враховуючи, що розкриття цих категорій визначає суб'єкта відповідальності, автору важливо розкрити власні погляди у даній дискусії із акцентом на роль законодавця та форм вчинення законодавчої діяльності для підвищення якості закону в межах даної дискусії.

Вказані зауваження не мають суттєвого впливу на наукову завершеність та загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації, але їх розкриття та відповіді на уточнюючі питання, підвищать значення та цінність отриманих результатів.

***Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність
встановленим вимогам***

Відповідно до вищевикладеного, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за змістом, кількістю, обсягом публікацій, повнотою опублікованих дисертантом матеріалів, дисертація Сергєєва Кирила Олександровича «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій» відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Сергєєв Кирило Олександрович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Вінницького національного
аграрного університету

Н. М. Опольська

Н. М. Опольська

Особистий підпис
засвідчую

Слазур В.А.